

Tiedote 12.5.2010

Elintarvikkeiden hiilimerkintäkeskustelussa mentiin eteenpäin

Elintarvikkeiden hiilijalanjälkiä lasketaan ja merkitään eri maissa lukuisin eri tavoin. Tietojen vertaileminen on tutkijalle vaikeaa, kuluttajalle mahdotonta. Ei ole olemassa kansainvälisesti yhteisesti hyväksyttyjä pelisääntöjä hiilijalanjälkien laskentatavoille, standardeille eikä viestinnälle.

Ruoka kattaa noin neljänneksen suomalaisten ilmastopäästöistä ja yli kolmanneksen kulutuksen kaikista ympäristövaikutuksista.

– Rinnakkaisten kilpailevien elintarvikkeiden välillä voi olla jopa kymmenkertainen ero hiilijalanjäljessä. Kuluttajat haluavat tietoa ja työkaluja elintarvikkeiden ympäristövaikutusten vertailuun. Kysyntää löytyisi sekä ilmasto- että laajemmille ympäristömerkeille, sanoo MTT:n vanhempi tutkija Juha-Matti Katajajuuri.

MTT:ssä kehitetään yhteistä laskentamenetelmää elintarvikkeiden erilaisten jalanjälkien arviointiin. Menetelmän pohjalta rakennetaan yrityksille sopivia työkaluja, joiden avulla tuotteiden ympäristökuormitus voidaan laskea vertailukelpoisesti. MTT on maa- ja metsätalousministeriön Laatu- ja alan yritysten rahoittamassa Climate Communication –hankkeessa selvittänyt maailmalla käytössä olevia elintarvikkeiden hiilijalanjälkimerkintöjä.

LAAJA KIRJO ERILAISIA MERKINTÖJÄ

Yritykset kertovat tuotteidensa ilmastovaikutuksista Internet-sivuilla ja raporteissa. Usein myös tuotteen pakkauksessa hiilijalanjälki on ilmoitettu lukuarvona. Joidenkin tuotteiden vaikutuksista viestitään kriteeripohjaisella ilmastomerkillä, joka on saatu täyttämällä ulkopuolisen tahon etukäteen määrittelemät kriteerit.

– Ranskassa oltiin jo tekemässä pakkausten hiilijalanjälkimerkintää pakolliseksi ensi vuoden alusta, mutta epäyhtenäisten laskentaperiaatteiden takia työssä jouduttaneen aikalisälle, Katajajuuri arvelee.

Ruotsalaisen Max-hampurilaisketjun ravintoloissa voi vertailla eri annosten ja hampurilaisten hiilijalanjälkiä. Ranskalaisen E.Leclerc-kauppa- ja elintarvikkeiden muutamissa kaupoissa kassakuittiin tulostuu ostosten yhteenlaskettu hiilijalanjälki. On myös yksittäisiä väittämiä hiilineutraaleista elintarvikkeista.

Lisäksi ollaan kehittämässä monikriteerisiä vapaaehtoisia ympäristömerkkejä. EU:n Kukka-ympäristömerkin ja Pohjoismaisen ympäristömerkin työryhmät pohtivat parhaillaan, voisiko elintarvikkeille asettaa tuoteryhmäkohtaiset ympäristökriteerit.

HARMONISOINTITYÖTÄ MONELLA TAHOLLA

Hiilijalanjälkilaskennan standardeja kehittävät eri toimijat monissa maissa ja kansainvälisissä työryhmissä. Harmonisointityöllä ei näillä näkymin pystytä ratkaisemaan ongelmaa kokonaan. – Erot olivat merkittäviä, kun verrattiin eri maissa tehtyjen tutkimusten hiilijalanjälkituloksia samoista tuoteryhmistä. Esimerkiksi maitokilon hiilijalanjälki oli pienimmillään puoli ja suurimmillaan vajaat kahdeksan hiilidioksidiekvivalenttikiloa. Vaihtelua aiheutti laskentamenetelmien ohella tuotantotapojen ja olosuhteiden erot.

Ilmastovaikutukset ovat tällä hetkellä ainoa kansainvälisesti vertailukelpoinen ympäristövaikutusluokka. Paikallisesti tai alueellisesti rehevöittäviä päästöjä tai vesijalanjälkiä ei

voida kunnolla vertailla eri alueiden välillä. Esimerkiksi vesijalanjäljen laskennassa ja standardisoinnissa ollaan vasta alkumetreillä.

TYÖPAJASSA KESKUSTELU KONKREETTISEEN SUUNTAAN

Iso joukko asiantuntijoita, elintarviketeollisuuden, kaupan, alkutuotannon, kansalais- ja kuluttajajärjestöjen sekä hallinnon toimijoita kokoontui eilen MTT:n vetämään työpajaan hakemaan selkeyttä ilmastomerkintöihin. Yhteisen keskustelupöydän ääressä löytyi hyvinkin erilaisia mielipiteitä, mutta yllättävän paljon myös jaettuja näkemyksiä.

Osa keskustelijoista kannatti tuoteryhmäkohtaista merkintää, jonka avulla tuoteryhmän sisällä voidaan vertailla, onko esimerkiksi leipä A ilmastoystävällisempi kuin leipä B. Toisaalta pidettiin tärkeänä myös sitä, että kaikkien elintarvikkeiden, vaikkapa lihan ja kasvien, ympäristövaikutuksia voidaan verrata keskenään.

– Tämä on monisyinen ongelma, johon lähdetään etsimään ratkaisuja. Työpajassa oli kuitenkin melko vahva yksimielisyys siitä, että aika on kypsä yhteisen merkinnän lanseeraukseen. Tuota merkintätapaa voisi sitten ryhtyä jatkokehittämään, Katajajuuri kertoo.

TARVE SEKÄ VISUAALISELLE ETTÄ EKSAKTILLE LUKUMERKINNÄLLE

Työpajassa vertailtiin useita eri ilmastomerkintätapoja. Kuluttajanäkökulmasta eniten osallistujia miellytti väriskaalaan perustuva merkintä, jossa tuote sijoitetaan lasketun ympäristökuormituksen mukaan ennalta määritellylle asteikolle. Pelkkää grammamerkintää hiilidioksidiekvivalenteista ei pidetty yhtä informatiivisena, sillä sen tulkinta saattaa olla hankalaa.

Kaikista parhaana vaihtoehtona pidettiin näiden kahden, eli väriskaala- ja grammamerkin yhdistelmää. Siinä tuotteessa näkyvä väriskaala kertoo kuormittavuuden suuruusluokan, ja lisäksi oleva grammamerkintä ohjaa tarkempaan vertailuun.

– Tämä tapa tekisi kilpailevien tuotteiden vertailun mahdolliseksi sekä tarjoaisi yrityksille kannustimia tuottaa tietoja omista tuotteistaan, tiivistää Katajajuuri.

Hiilineutraalimerkintä herätti kriittistä keskustelua. Merkintää varten yritys minimoi päästönsä tuotantoketjussa ja "jäljelle jääviä" päästöjä se voi kompensoida ostamalla esimerkiksi päästöoikeuksia. Tämän kompensoinnin pelättiin vähentävän motivaatiota parantaa itse tuotantoketjun toimintaa, eikä sitä sen vuoksi kannatettu tuotteeseen liitettäväksi merkiksi. Samoista syistä kompensointia eivät hyväksy mitkään nykyiset laskentastandarditkaan. Yrityksen hiilikompensointi koettiin kuitenkin tärkeäksi toimenpiteeksi yhteiskunnan kokonaispäästöjen kannalta.

Väriluokkien ja kriteereiden raja-arvojen kanssa keinottelun riskin torjumiskeinoksi ehdotettiin luotettavaa laskentaa yhdenmukaisin laskentamenetelmin.

– Liikennevalomerkkien väriluokkien sekä kriteerien raja-arvojen kohdalla osallistujat nostivat esiin keplottelun riskin eli yritykset voivat strategisesti varmistaa, että pääsevät juuri raja-arvojen alle ja parempaan luokkaan. Tämä voitaisiin välttää kolmannen osapuolen varmennuksella, toteaa Katajajuuri.

– Ilmasto- ja ympäristömerkinnät ohjaavat elintarvikeketjuja kehittymään. Näin on käynyt esimerkiksi kodinkonemarkkinoilla sinne tulneiden energiamerkkien yleistymisen myötä, Katajajuuri summaa.

Elintarvikkeiden hiilijalanjälkitietojen laskentamenetelmät, vertailtavuus ja viestintä: mahdollisuudet ja haasteet (Climate Communication) –hankkeessa ovat mukana MTT, MMM:n Laatuketju, Altia, Fazer Leipomot, HK Ruokatalo, Raisio, SOK, Valio sekä ympäristöministeriö.

Tiedotustilaisuuden materiaalit saatavilla verkosta:
www.mtt.fi/climatecommunication

Lisätietoja:

hankkeen vastuullinen johtaja, vanhempi tutkija Juha-Matti Katajajuuri, MTT
puh. 050 359 9772, juha-matti.katajajuuri@mtt.fi